కథానిక

ఇద్దరు ఖైదీలు

"వల్లపురెడ్డి"

"వంశ వృక్షాన్నిబట్టి చూస్తే మా వంశానికి మూలపురుషుడు సూర్యుడు. నేను ఆ వంశపు రాజుల్లో ఒకడిని. నా తల్లిదండ్రులు నన్ను చాలా గారాబంగా పెంచారు. పెద్ద వాడినయ్యాక ఒక రంగుల రమణిని వెదికి వివాహంచేసి, రాజ్యం పట్టంగట్టారు. వారి కాలంలో ప్రజలు సుఖంగానే ఉన్నారు. వారి చనిపోతూ చెప్పిన మాటలు ఇంకా నా శ్రవణాల్లో నినదిస్తున్నయి. అవి 'నాయనా! మనం సూర్యవంశపు రాజులం; నీవు తప్పుగా ప్రవర్తించి వంశానికి కళంకం తేకు. పుత్రుడివై పుట్టినందుకు మాకుకీర్తిని తీసుకురా'అని.

"నేను నా పితృదేవుల కీర్తికై ఎంతో ప్రయాస పడ్డాను. ప్రజలలో సౌకర్యాలు, పన్నులు యథాతథంగా యున్నంతవరకూ స్వర్గవాసులయిన వారి కీర్తి విషయిక వ్యాఖ్యలేమీ వినపడలేదు. వెంటనే సౌకర్యాలు కొన్ని తగ్గించి, పన్నులు హెచ్చించాను. మరుసటి దినంనుండే ప్రతినోటా 'పోయిన రాజుగారే ధర్మాత్ములు' అనే మాటలు వెలువడినయి.

"దివంగతులయిన వారికి సత్కీర్తి తీసుకురావటానికి ఈ యుక్తిని నేను మా నాన్నగారినుండే వారసత్వంగా పొందినా... మా తాతగారి పేరు పలువురి నోటా వినాలనే కాంక్షతో మా నాన్న తన కాలంలో చేసిన యుక్తి ఇంకా నా కన్నుల్లో కదులూవుంది. ఆ దృశ్యానికి ప్రతిరూపమే నే నాచరించిన స్వరూపం. ఈ యుక్తే మా వంశ పారంపర్యంగా వస్తూంది. ఇక నాకు తెలిసినంత వరకూ ఎమీ చెడుగా ప్రవర్తించనందువల్ల మా తేజమేమీ చెదరలేదనే నా ఊహ.

"నాకు స్వార్థంకై పాటుపడాలని లేదు. నేను చేసిన ప్రతి పనీ ఇతరులకొరకే. నా హయాంలో కీర్తింపబడాలనే దురాశ ఏమీలేదు. ఈ భావమంతా నాకు జనించే సుపుత్రులది. వాళ్ళే నిర్వహించుకుంటారు. నేను మా నాన్నకు కొడుకునయినట్లు వాళ్లూ నాకు కొడుకులయతే, నాకు కీర్తిని సంపాదించిపెట్టి పరలోకంలోయుండే నా ఆత్మకు శాంతికూరుస్తారు. ఇవన్నీ ముందుమాటలు.

"నా రాజ్యకాలంలో నేను చేసిన గొప్ప పనులెన్నో యున్నాయి. మా పితామహుని కాలంలో కవులందరూ ప్రకృతి శోభల్ని, దైవిక శక్తుల్ని, కనీ వినీయెరుగని కథల్ని చిత్రిస్తూ తమ కావ్యాలనల్లారు. ఆయన పాతకాలపు మనిషి కనుక సరిపోయింది. ఇతర కళాకారులందరూ స్వేచ్ఛగా విహరించారు.

"మా నాన్న ఒక నగ్నసత్యాన్ని గ్రహించి, కవుల కలాలను వేరు పంథాను పట్టించారు. ప్రజలకు ప్రభువును మించిన దేవుడే లేడు. ప్రభువే సృష్టి; సృష్టే ప్రభువు. అలాంటప్పుడు తమను విడిచి దేనిపైనో కల్లిబొల్లి కథల్లుకోవటం దేనికని తమపైనే వారి కావ్యాల్ని వ్రాయమని కవులకు నిర్దేశించారు. తమ పిచ్చిని వెళ్ళబోసుకోటానికి ఇతర వస్తువులను తమ కావ్యమూలాలుగా తీసుకుంటే తీసికోవచ్చు. కాని తన కావ్యానికి గౌరవం కావలసిన కవి ప్రభువుయొక్క కార్యకలాపాన్ని తమ కావ్య వస్తువుగా రచించటం ఆవశ్యకం. దీనిని పాటించనివాడు తన కవితను ఏ గోడలకో, మూఢులకో వినిపించుకోవాల్సిందే. అయినా కొందరు జ్ఞానశూన్యులు ఈ నిబంధనను ధిక్కరించి తమ పోకడలే తాము పోయారు. ఇతరకళాకారుల విషయంలోకూడా ఇంతేజరిగింది.

"కాని నాకాలంలోమాత్రం ఇటువంటి అవకతవకలకేమీ తావివ్వలేదు. మా నాన్నగారినంటి తిరుగుతూన్న మాతాతగారి పాతకాలపు ఛాయలు నానుండి పూర్తిగా తొలగిపోయినయి. కవులు తమ కలంలోని బలాన్ని నాకొరకే వినియోగించేట్లు శాసించాను. నా శాసనాన్ని ధిక్కరించిన వారిని రాజ్యంనుండి బహిష్కరించాను. ఎంతకూ పట్టువీడక ప్రజానీకంలో విప్లవం లేవదీయ ప్రయ

ర్శించినవారికి శ్రీకృష్ణజన్మస్థానాలు శాశ్వత నివాసాలుగా బహూకరించి తృప్తిపరచాను. ఒక్క కవులకే గాదు; గాన, నాట్య, చిత్ర, శిల్పకళల్లాంటి అరువదినాలుగు కళాపూర్ణులకు గూడా ఇదే చేశాను. ప్రతి స్వరంలో నాకీర్తి రవళించాల్సిందే; ప్రతి చిత్రంలో నా అంగాల రంగు తొంగిచూడాల్సిందే; ప్రతి శిల్పంలో నా దేహపు వంపులుండాల్సిందే; నృత్యంలోని ప్రతి భంగిమలోనూ నా కార్యకలాపాలు ప్రతిబింబించాల్సిందే. నిత్యం ప్రజలకు ప్రభువును అర్చించాలని హెచ్చరించాను. ఇదంతా నాకొరకుగాదు; ప్రజలకొరకే. ప్రభుభక్తి ద్వారా వారిగళాల్లో నా పితృదేవుల కీర్తిరవళించి అది దేవునికి అర్పితమై, వారికి ముక్తిద్వారాన్ని తెరవాలని నా ఆకాంక్ష.

"ఇంత చేసినా మూఢప్రజానీకం నా ఆశయాల నర్థంచేసుకోలేకపోయింది. కొందరు జ్ఞానశూన్యులు అక్కడక్కడ అల్లరులు రేగించ పూనుకున్నారు. కవులు ప్రబంధ, పౌరాణిక శైలి వ్రాయటం చేతగాక భావకవిత్వమనీ, అభ్యుదయ కవిత్వమని పేర్లుపెట్టి కల్లమాటలతో ప్రజలను పిడికిటిలో బిగించ సమకట్టారు. పురాతన కళను సాధించటం శక్తికి మించినదగుటవల్ల, తమ పిచ్చి గీతలకు రూపాలు కల్పించి బీద ప్రజలను వాటిలో చూపి, రాజరికానికి వైరుధ్యంగా బందిపోటు దొంగలను తయారుచేసి ఆ ముఠాలను 'సామ్యవాద ప్రజాసంస్థ'అనే బురఖా తొడిగించి విడిచారు. ఇలాగే ప్రతివాడూ తమ చేస్తున్నది సమంజసమా, కాదా? అనే ఆలోచనకు తావివ్వకండా 'నలుగురితో నారాయణా' యన్నట్లు 'గొఱ్ఱెదాటుడు' దాటారు. ప్రజలంతా ఆజీర్తితో బాధపడకుండా నియమిత పరిమాణ భోజనం చేయాలని శాసిస్తే దాన్నర్థం చేసికోలేక ఒక అజ్ఞాని 'పుష్కలభోజనం కావాలి'అని ఎలుగెత్తి అరచాడొక మూలనుండి.

"ఈ అల్లరివాళ్ళ చిల్లరపనుల తెలిసికొని సమకాలిక రాజెవడో లాభం పొందఁజూచి నా రాజ్యంపై దండెత్తాడు. నా విషయమై దుష్ప్రచారంసాగించి ప్రజలలో ప్రభుభక్తిని నశింపఁజేసిన కొందరు నాయకుల మూలంగా ఎవరూ యుద్ధంలో సహాయపడలేదు. ప్రజాసహాయ నిరాకరణవల్ల నాకు సమరంలో అపజయం పొందాల్సి వచ్చింది. పరరాజు నన్ను బందీచేసి ఈ చెరసాలలో బడవేశాడు. అయినా, ఈ సృష్టి నా కనుకూలం కాకపోదు. నావలన లాభాల్నిగుర్తించి ఏనాడయినా విడుదలగావిస్తుంది తప్పకండా. ఇది నా చివరి నమ్మకం."అంటూ తనగాధను వివరించాడు, క్రిందటి రోజున వచ్చిన ఒక నరనాథుఁడు అంతకుముందే ఆ కారాగృహంలోయున్న ఒకఖైదీతో.

అంతకు ముందునుంచి యుంటున్న ఆ ఖైదీ సూర్యవంశ సంజాతుఁడుచెప్పిన గాధను విని భావని బిడమైన మందహాసం చేశాడు. క్రొత్తగా వచ్చిన ఖైదీముఖంలోకి చూసి, తీరిగి తనదృష్టిని క్రిందికి మరల్చి భూమిగీకుతూ కూర్చున్నాడు.

మొదటి బంధితుఁడు కొన్ని వత్సరాలనుంచి కారాగృహ సౌఖ్యం అనుభవిస్తూ యున్నాడు. బందితుఁడైన నాటినుండీ అతఁడు మాట్లాడటమే మానివేశాడు. క్షురకర్మ లేకపోవటంవల్ల అతని జుట్టూ, గడ్డం, మీసాలూ అన్నీ పెరిగియున్నాయి. ఆతనివదనంలో వింతకాంతు లేవో ప్రజ్వలిస్తున్నాయి.

క్రిందటి దినానవచ్చిన క్రొత్తఖైదీతో మొదట మాట్లాడనే లేదతఁడు. ప్రక్కన తనలాంటి ఒక నరజీవి వాసం యున్నప్పుడు మాట్లాడటానికి కావలసినంత అవకాశముండటంచేత అతనికి నిశ్శబ్దాన్ని భరించటం కష్టమని తోచింది. అదిగాక ఇన్నాళ్ళు అనుభవించిన ఏకాంత జైలువాసంతో తన భాషనేమైనా మరచిపోయాడేమోనన్న సందేహంరాగా తనను తాను పరీక్షించుకుందామని గొంతు సరిచేసుకుని బహుప్రయత్నంతో 'ఎవరండీ మీరు? ఎందుకిచ్చటికి తేఁబడ్డారు?' అని అడిగేసరికి ఆవచ్చిన మనిషి తన గాధనంతా సమయం మించితే దొరకదన్నట్లు ఏకరువు పెట్టాడు.

క్రొత్తఖైదీ వాగుతూన్నంతసేపు మొదటివ్యక్తి మౌనంగా కూర్చుని వింటున్నాడు. మధ్యమధ్యన తలెత్తి చూశాడతనివైపు. మాట్లాడుతూన్నపుడు అతని ముఖంలో కనిపిస్తున్న వివిధకవళికలను అతని మాటల్లోని అహంభావాన్ని పూర్తిగాకనిపెట్టాడు. ఉపన్యాస ధోరణిలో చెప్పిన అతని గాధనువిని ఏ అభిప్రాయమూ వెలిబుచ్చలేదు సరికదా, 'పాపం' అని సానుభూతైనా చూపలేదు.

ఆరోజంతా తిరిగి నిశ్శబ్దంతోనే గడిచింది. తన గాధను వెల్లడిచేసిన నృపాలునికి లోలోన ఏదో

ఉత్సుకత రగిలింది. మరుసటి రోజున వీలుచూసి "నీవెవరవయ్యా, ఎందుకీ కారాగృహవాస మనుభవిస్తున్నావు?" అని ప్రశ్నించాడు. ఒకనాడు తాను 'రాజు' అనే అహంభావంచేత మొదటి ఖైదీని "మీరు" అని సంబోధించలేక పోయాడు.

నరపాలుని నడత నెరిగిన ఆ మొదటిఖైదీ క్రిందటి రోజు అతడుపన్యసించిన దానికి తగిన నిష్పత్తిలో వ్యంగ్యంగా తనజీవిత ముఖ్యఘట్టాల్ని, వంశంపుట్టుపూర్వాల్ని ఇలాచెప్పాడు:

"చాలాగొప్ప ప్రశ్న. మీ ప్రశ్నకు బదులివ్వటం నా శక్తి దూరమైంది కావచ్చు. అయినా మీరు కోరుతున్నారు కనుక సంక్షిప్తంగా నైనా తెలుపటం భావ్యం. వినండి:

"మా వంశపు పుట్టుకను ఎవరూ అంతుతీయలేరు. సృష్టిప్రారంభమైనప్పుడే మా వంశంగూడా రూపం దాల్చినదని చెబితే సత్యదూరం కాదేమో! ఈనాటికీ దినదిన ప్రాబల్యం వహిస్తూయుంది.

"మాది నిశ్శ్రీకవంశం. సూర్యచంద్ర వంశజులయిన వారికంతా మధ్యలో బ్రాహ్మణులు కల్పించిన శాఖలు ఆధారమని పరిశోధనల మూలంగా నొక్కి చెప్పవచ్చు. కాని మా నిశ్శ్రీకవంశం మాత్రం అలాంటి కల్పనలకు దూరంగా యుంది.

" నేను నిశ్శ్రీక వంశంలోని రాజును. రారాజును. క్షుద్బాధా సామ్రాజ్యాధిపతిని. నా సామ్రాజ్యంలో లెక్కకు మించిన రాజులున్నారు. వారందరూ నా ఆశయాలతో ఏకీభవించి, పురోగమించటానికి సర్వావస్థలలోనూ సిద్ధంగా యుంటారు. నా కనుసన్నతో జీవితాల్ని బలిచేయటానికి వెనకాడరు.

"మేము ప్రతిష్ఠ, అప్రతిష్ఠ, ముక్తి, భక్తి, ఇత్యాధి ఆముష్మిక విషయాలతో ఏమాత్రమూ జోక్యం కలిగించుకోము. గతాన్నిమరచి, ప్రస్తుతాన్ని తలచి భవిష్యత్తులోకి చూస్తాం. మాకర్తవ్యం అవిరామకృషి. తత్ కృషి ఫలితాన్ని ఏ సహస్రాంశమో మే మనుభవిస్తాం. మిగిలినదంతా ఎవరో అనుభవిస్తారు. అడుగైనా కదల్పకుండా ముడివదుల మెక్కుతున్నారుగదా అని అక్కసుపడము. ఎవరో సాటిసోదరులు బ్రతికిపోతున్నారనుకుని తృప్తిపడతాము. అంతేకాని చేతగానితనం మాత్రంకాదు.

"ప్రపంచంలోని ప్రతివింతనూ మేంకల్పించాం. తాజ్ మహలును మేం నిర్మించాం. కోహినూరును మేం వెదికితెచ్చాం. ఒకటేమిటి? అన్నీ ప్రపంచంలో ఏవేవైతే గొప్పలుగా పరిగణింపబడుతున్నాయో, వాటికన్నిటికీ మూలపురుషులం మేమే. అయినా, కొందరు వాటిపై తమ నామాల్ని స్వోత్కర్షకై చెక్కుకున్నారు. మేమేమీ అడ్డుపెట్టలేదు. ఎవరిపేరైతేనేం? కావాల్సింది లోకకళ్యాణం.

"మాకెప్పుడూ కంటినిండా నిద్రలేదు; కడుపునిండాకూడులేదు, ఒండినిండా గుడ్డాలేదు. దానికై మేమెన్నడూ వగవలేదు. ప్రజానీక సౌకర్యానికి పునాదులువేసి సువిశాలహర్మ్యాలు నిర్మిస్తూ పోయాం. అది మాధర్మం.

"కళాకారుల్ని మేమెప్పుడూ ఫలానాది చేయమంటూ నిర్బంధించలేదు. వారు వారికి తోచిన త్రోవలుత్రొక్కారు. కళకు హద్దులుగీయటం భగవంతునికి ద్రోహంచేయటమని మా అభిప్రాయం గద్యమైనా, పద్యమైనా భావప్రకటనమే ముఖ్యమని ఒప్పుకున్నాము. ఎటువంటి గీతలయినా సరే సహజత్వాన్ని చిత్రించగలిగితే అదే కళంటూ ఆమోదించాము. హృదయాలు మాట్లాడుకునే భాషకు అసలు నుడులేయుండవు. అంతమాత్రాన అది అర్థరహిత మైందని అనలేము. మనోఫలకాలపై శాశ్వతంగా చిత్రించుకునే చిత్తరువులకు గీతలు, రంగులు అవసరమే కావు. అయినా వానిలో సహజత్వం లోపించిందనుట పొరపాటు. ఊహాగానాలతో కారుమేఘాల నీలి అంచులమీద చేసే నృత్యాన్ని కళ్లలో జమకట్టకుండా ఉండలేము. మొత్తానికి తమకళకు సార్థకత, సౌమ్యత, ప్రత్యేకత కావాలనుకున్న వారంతా మా జీవితాల్ని తమకళల్లో రూపెత్తించారు. మేము వారిని కోరలేదు. నిశ్శ్రీక సౌఖ్యాల్ననుభవించి వారెన్నడూ విసుగుజెందలేదు.

"ఆమధ్యలోనే ఎవరో తానందరికీ రాజునంటూ తలెత్తాడు. ఇందరము రాజులముండగా ఇతడెవడని మేం దిగులుపడలే. కక్షచేయలేదు. మాలో కొందరతని సార్వభౌమత్వాన్ని అంగీకరించారు. అతడు వారికి కొన్ని కపటాశలు గొల్పినట్లు తరువాత తేటపడింది. ఆనాడు 'ఎవరైతేనేం,

రాజు, రారాజు; ఎంతవాడైతేనేం? సాటివారికి హాని కలిగించకుండా యుంటేచాలు' అనుకుని 'అవును నీవే రాజు'వన్నాము. అతని రాజరికాన్ని ఒప్పుకోవటానికింకో కారణముంది. అతడు ప్రదర్శించిన కొన్నియుక్తులు మాపై మత్తుగా పనిచేసినయి. తన తెలివితేటలతో మాకొఱకు స్వర్గానికి దారికడతానన్నాడు. మాముఖాలు ఏదో క్రొత్త ఆశతో జేవురించినయి. 'అవు'నంటే ఔనన్నాం. అతఁడు తనకు సౌఖ్యం కావాలన్నాడు. ఇచ్చాం. అందరూ తన చెప్పుచేతల్లో కట్టుబడి యుండాలన్నాడు. హేతుబద్ధమైన మాటలన్నిటినీ పాటిస్తామన్నాము. ఆవిధంగా సాగింది కొన్నాళ్లు. అతని ప్రభావం ప్రవేల్లుతన్నింది.

"ఆలోగా అతడు కొంతధనాన్ని అనుచరులకంతా ఆశచూపి తన సంఘాన్ని బలపరచుకున్నాడు. అర్థంలేని సౌఖ్యాల్ని తాననుభవిస్తూ ఇతరులకు ఇక్కట్లు ఇనామివ్వసాగాడు. నాకేమీ అర్థంకాలేదు. నాతోటివారితో ఆలోచించాను. 'అతఁడు సార్వభౌముడనంటూ ఇష్టమొచ్చినట్లల్లా ప్రవర్తిస్తున్నాడు. ఏంచేద్దామా?' అని జరుగుతూ వచ్చిన పరివర్తనను గమనించకుండా నిద్రమత్తులో యున్న ప్రజల్నొకసారి మేల్కొల్పనుకున్నాం. కవులు వైతాళికులయ్యారు. ప్రాభాతగీతాల్ని వింటూ,నిద్రసంకెళ్లను సడలించుకుని తమసౌఖ్యాల్ని మంటగలిపిన భూతానికి శాస్తిజెయ్యాలని తయారౌతూన్నవారిని పశుబలం ఉపయోగించి బంధించాడతడు. కాల్పించాడు. సార్వభౌముడనేవాడిని ఒకసారి ముఖాముఖిగా కలుసుకుని 'ఏమిటిదీ?' అనిప్రశ్నిద్దామనుకున్నా, కాని అతనిదాకా పోవటానికి వీలు చిక్కలే. అతఁడే కోటలో యుంటాడో నాకు తెలీదు. అతని భటులు నన్ను గెంటారు. రాజ్యంలో జరుగుతూన్న రాపిడికి మూలం నేనేనంటూ నన్ను బంధించి ఈ ఇనుప సంకెళ్లతో బిగించారు. సార్వభౌముఁడు తనదారిలోని కంటకం దూరమైందని వికటహాసం చేశాడట.

"నన్ను బంధించటంతో నాపై సానుభూతి గలవారంతా విజృంభించారు. బుద్ధి గడ్డితిని అతడ్ని అనుసరించిన వారిలో కొందఱు తమ తప్పిదాన్ని తెలుసుకుని రాజు కెదురు తిరుగుతూన్నట్లు ఒక నాడెవరో అనుకుంటూంటే విన్నా. రోజురోజుకు చెలరేగుతూన్న మా వంశీకుల విప్లవం నా అంతః చక్షువుకు స్పష్టంగా గోచరిస్తూయుంది. ముమ్ముందు విజయలక్ష్మిని చేపట్ట గలరనే దృఢ నమ్మకం గలుగుతూంది."

తనగాథను వివరించి ఎదుట కూర్చునివున్న నృపతి వైపు చూశాడు మొదటి ఖైదీ. రాజేదో విస్మయంలో మునిఁగి నట్లుంది. ఇరువురి జీవితాలు వైరుధ్యంగా యుండటంవల్ల ఇక ఎవ్వరూ మాట్లాడు కోలేదు ఆనాటికి.

ఆనాటికేగాదు; వారిక ఏనాటికీ మాట్లాడుకోలేదు. తన కెదురు తిరిగి శ్రమికలోకంలో విప్లవజ్వాలలు రగిల్చిన నాయకుఁడు అతడేననీ, అతన్ని బంధించింది తానేనని ఆ క్రొత్తగా వచ్చిన ఖైదీ గ్రహించలేక పోయాడు. తన్ను జైలులోత్రోసింది ఆ నరవరుడేనని నిశ్శ్రీక వంశీయుండూ తెలిసికోలే. కాని ఎదుటయున్న జనాధిపుడి వంటి వాడిచేతనే అతఁడు శిక్షింపఁబడ్డాడని మొదటి ఖైదీ, నిశ్శ్రీకుని లాంటి ఆశయాలు గల వ్యక్తినే తాను నిర్బంధించానని రెండో ఖైదీన్నూ పైపైగా గ్రహించి తమకు పరస్పరం పొత్తు ఏమాత్రమూ పొసఁగ వీలులేక ఎవరికి వారే తామాచరించిందే న్యాయబద్ధమైందని తలంచి, ఏనాటికైనా తాము బయట పడతామనే బలమైన నమ్మకంతో కాలం గడుపుతున్నారు. వారిరువురిలో ఒకరిది వెలుగు, మరొకరిది చీకటి; ఒకరిది అభ్యుదయం, మరొకరిది పతనం; ఒకరిది శాశ్వతం, మరొకరిది క్షణికం.

* * *

కాల చక్రం దొర్లిపోయింది. రోజులు, నెలలు వత్సరాలూ గడిచినయి. ఒకనాడు ప్రజానీకమంతా జయధ్వానాలు చేస్తూ జైలుయున్న కోటలోనికి ఉప్పొంగిన సంద్రంలా వచ్చింది. ఎవ్వరూ అడ్డు పెట్టలే. ఆ గది తాళం తీశారు. మొదట ఖైదీకి పూలమాలు మెడనిండా వేసి, భుజాలపై ఎత్తుకుని ఉత్సాహంతో 'శ్రమికలోకానికి జై' అనే నినాదాలతో మోసుకుపోయారు. తలుపులు తిరిగి బిగింపఁబడినయి. తన కళ్లెదుట జరుగుతున్నదేమిటో అర్థంకాక-అన్యాయమని—జైలు కటకటాల్లోంచి విస్మయం, సంభ్రమంతో చూస్తూ ఉండిపోయాడా నరపతి ఆ సూర్యవంశపు రాజు. ★